

A hatósági élelmiszerellenőrzés egységesítésének tapasztalatai és feladatai*

VAJDA ÖDÖN

MÉM Élelmiszerellenőrző és Vegyvizsgáló Központ, Budapest

Az élelmiszereknek a lakosság életében, a munkaerő újratermelésében, az egyén és a társadalom fejlődésében betöltött szerepéről, az egyéb fogyasztási cikkektől megkülönböztető sajátosságairól már sokszor és sok helyen esett szó, számos cikkben, tanulmányban szerepelt (1). Itt csupán utalni szeretnék ezekre annak megvilágítására, hogy miért van akkora jelentősége a hatósági élelmiszerellenőrzésnek mind az egyén, a fogyasztó, mind a társadalom szempontjából. Nyilvánvalóan minden egyéb szempontot megelőzve a lakosság egészség és életvédelmét szolgálja és, mint minden ilyen jellegű ellenőrzés – szükségszerűen – állami beavatkozással történik, illetve állami-hatósági intézkedéseket von maga után (mint pl. a környezetvédelmi, egészségügyi ellenőrzések, a járványveszély, radioaktív veszély vizsgálata, figyelése, ellenőrzése stb.).

Az élelmiszerellenőrzés jelentőségének és meghatározott koncepció szerinti fejlesztésének fontosságát, aktualitását a fentiekben túlmenően egy sor, az élelmiszeripar nagyiparrá fejlődésével, a nagyüzemi, korszerű mezőgazdaság kialakulásával együttjáró tényező is indokolja.

Elsősorban megnőtt a *táplálkozás differenciálódása és igényessége*, ezzel együtt az élelmiszerek bonyolultsági foka. Emelkedtek a *minőségmegőrzési követelmények*, a fogyasztó az élelmiszereket hosszabb időn keresztül, változatlan értékben kívánja megőrizni.

Megnőttek a *szállítási távolságok*, kiterjedt a nemzetközi árucseré forgalom, növekedtek a minőségi követelmények egyrésztől, de másrésztől növekedett a minőségre kedvezőtlenül ható tényezők száma.

A minőségi igények mellett ugrásszerűen nőtt a mennyiségi követelmény, tehát az ellenőrzés szerepe a *vesztések csökkentésében* nem értékelhető eléggé. A megfelelő védelem hiánya óriási veszteségeket okozhat. Indiában a 60-as években a gabonafélék és egyéb magvak 6,6%-a ment tönkre kártevők pusztítása miatt és, ha figyelembe vesszük, hogy a világ cereália termelésének 6%-a pusztulhat el rágcsálók és más kártevők révén, ez többet tenne ki, mint Afrika aratásának másfélszerese.

Talán első helyen kellett volna említeni az emberi *egészség rizikófaktorait*, mint a történelmi tradíciókból kifejlődött hatósági *élelmiszerellenőrzés* fejlesztésének alapvető indoklását. Megnőtt a rizikófaktorok száma és mennyisége egyaránt.

Nőtt a kockázat a *tömegtermelés és a termelés koncentrációja* miatt, ez a tömeges egészségromlás lehetőségeit hordja magában:

* Szerzőnek az Élelmiszerellenőrző és Vegyvizsgáló Intézetek III. Tudományos Konferenciáján (Győr, 1979. október 10.) elhangzott előadása alapján.

- az adalékanyagok számának és mennyiségének növekedése miatt, (a FAO tájékoztatást ad egy 12 000 gyermeket érintő mérgezésről, amelyet arzéntartalmú foszfátadalék okozott);
- az élelmiszeripar nyersanyagait szolgáltató nagyüzemi mezőgazdasági termelésben felhasznált hozamnövelő és veszteségsökkentő vegyszerek számának és mennyiségének növekedése miatt (peszticidek, herbicidek stb.);
- a környezetszennyeződés progresszív üteme miatt, más iparágak rohamzerű fejlődése során n a mérgező anyagok száma és mennyisége (higany, arzén, ólom, kadmium stb.);
- megnőnek a szállítási távolságok és ez ugyancsak növeli az élelmiszer védelmének szükségességét a fogyasztó egészségvédelmére;
- a csomagolóanyagok felhasználásának kiterjedése azoknak nemcsak mennyiségét, hanem számát is növeli;
- növekszik a radioaktivitás veszélye az élelmiszeripar nyersanyagaira;
- a nemzetközi áruforgalomnak már említett kiterjedése újabb rizikófaktort jelent, megjelenhetnek mérsékelt égővi országokba melegégővi országokból importált olyan egészségrontó anyagokkal szennyezett élelmiszerek, amelyek – esetleg – addig nem, vagy kevéssé fordultak elő az importáló országokban (pl. mikotoxinok).

Ha az élelmiszerellenőrzést komplex módon szemléljük – és csakis így szemlélhetjük – mindezeket a rizikófaktorokat és olyanokat, amelyeknek megemlítésére sem kerülhet itt sor, egyaránt figyelembe kell venni a hatósági élelmiszerellenőrzés egységesítése és fejlesztése során.

Figyelemreméltó a hatósági élelmiszerellenőrzés és a társadalom szerkezete közötti összefüggés, a *hatósági élelmiszerellenőrzés politikai tartalma*, aminek részletes kifejtésétől el kell tekintenem. Ezt annál is indokoltabbnak tartom, miután – akárcsak az élelmiszerek szerepét – ezt is számos tanulmányban, cikkben, előadásban kifejtették (2). A téma tárgyalásához azonban elengedhetetlen arra rámutatni, hogy a hatósági feladatok ellátása, konkrétan a hatósági élelmiszerellenőrzés, az állam beavatkozása polgárai védelmében és érdekében, s ez az adott társadalmi rendszerrel szoros és dialektikus összefüggésben van. Társadalmunk szocialista, következképpen ez a funkció is szocialista tartalmú, tehát dominál a preventív, megelőző, sőt ennél messzebbre nézve, a segítő jelleg. Ez azonban a represszív kötelezettségnek sem mértékben, sem súlyában nem jelenthet semmilyen engedményt.

A hatósági élelmiszerellenőrzés preventív, segítő jellege a fogyasztó védelmében alakul és fejlődik ki, mégpedig a fogyasztónak

- a szocialista társadalom jellegéből származó – kettős érdekét védi:
  - a) a fogyasztó egészségének és gazdasági érdekeinek közvetlen védelme;
  - b) a fogyasztónak, mint a szocialista állam polgára kollektív gazdasági érdekeinek a védelme: a selejt csökkentése, minőség biztosítása, fejlesztése útján az export biztosítása és fokozása, olyan gazdasági optimum figyelembevételével, amely az adott időben és helyzetben megszabható kompromisszumot jelenti a minőség és gazdaságosság összefüggésében.

Hatósági élelmiszerellenőrzés hazánkban

Ezzel a témakörrel is számos cikk, tanulmány foglalkozott (3, 4, 5), bár egy összefoglaló monográfiának a megírása még várat magára. Itt – csupán bizonyos tanulságok és következtetések levonására – néhány önkényesen kiemelt adatot és tényt szeretnék közreadni.

Az első, mai értelemben vett hatósági élelmiszerellenőrző állomások a múlt század második felében alakultak ki és általában a kísérletüggyel szimbiózisban

létesültek a Földművelésügyi Minisztérium égisze alatt. Így jött létre, az első FM alá tartozó vegykísérleti állomás Mosonmagyaróvárott (1873), majd a Budapesti Székesfőváros törvényhatósága által létrehozott Vegyészeti és Tápszervizgálati Intézet (1874). A pécsi intézet 1875-ben létesült és tejjvizsgálatokra korlátozódott tevékenysége, a szegedi intézet 1884-ben, a debreceni 1894-ben jött létre. Ez utóbbiról el kell mondani, hogy csírái visszavezethetők 1869-re, amikor Vedrédy Vince egyetemi tanár megbízást kapott hatósági élelmiszervizsgálatok elvégzésére egyetemi tanszékénél. A tudomány akkori állása és szervezete alapján gyakori volt, hogy egyetemi, vagy akár középiskolai tanszékek, laboratóriumok kaptak ilyen jellegű megbízásokat. Voltaképpen Molnár János, Budapest első városi vegyésze a Rókus kórház gyógyszerészeként, Balló Mátyás, a Fővárosi intézetének első igazgatója a belvárosi főreáliskola tanáraként kapott megbízást a hatósági élelmiszerellenőrzési feladatok elvégzésére.

A székesfehérvári állomás 1912-ben, ugyanebben az évben a kecskeméti állomás létesült, majd 1914-ben a miskolci, 1932-ben a békéscsabai, 1938-ban pedig a kaposvári vegykísérleti állomás jött létre. A már említett, tanszékeken működő, hatósági vagy félhatósági élelmiszerellenőrzést végző intézményeket az akkori Földművelésügyi Minisztérium szervezte állomásokká az 1895. évi XLVI. tc. alapján.

A meglehetősen heterogén és laza összeköttetésben álló intézmények között összhangot kellett teremteni és ennek első lépése az Országos Chemiai Intézet megalapítása volt 1892-ben, amelynek feladatai közé tartozott az állomások szakmai irányítása is, amit megszüntetéséig (1949) látott el. De a további koordináció, egységes eljárás biztosítására 1897-ben megszületett a Mezőgazdasági Kísérletügyi Központi Bizottság, 1914-ben pedig a Kísérletügyi Tanács. 1912-től az Országos Chemiai Intézet Központi Vegykísérleti Állomás-ként is működött, éppen az állomások egységes elvek szerinti működésének szervezetszerű biztosítására.

Az ellenőrző intézetek (állomások) – általában – városi vagy törvényhatósági intézmények voltak, amelyek a Földművelésügyi Minisztérium szakmai irányításával működtek és bizonyos mértékig együttéltek a kísérletüggyel. Ezeknek az állomásoknak a korlátozott ellenőrzési területe a két világháború között az élelmiszerek és mezőgazdasági termények teljeskörű ellenőrzésévé teljesedett ki. Az összhang biztosítására, viták eldöntésére a FM-ben Kódex Bizottság (Állandó Felülvizsgáló Tanács) létezett és döntései alapját az Országos Chemiai Intézet szakkvéleménye adta.

A felszabadulás után az állomások *megyei tanácsi intézetekké* alakultak át (1950) és szakmai irányításukat az Élelmiszeripari Minisztérium vette át, az ágazati felelősséget ez a tárca képviselte. Az élelmiszerellenőrzés és a társadalmi szerkezet közötti dialektikus összefüggésnek megfelelően az élelmiszerellenőrzés szocialista tartalommal telt meg. A tendencia egyértelműen a szakmai irányítás eddigénél szignifikánsan nagyobb mértékű központosítása volt, az intézetek egységesen működő és eljáró hálózattá való szervezése.

Ennek szükségességét egyaránt érezték az intézetek és az ágazati felelősséget képviselő irányító minisztérium. Ez az egységesítés, az egységes eljárások kialakítása a 60-as években szerveződött az Élelmészeti Minisztérium irányelvei és intenciói alapján. Elsősorban a mintavétel, a minták feldolgozásának és vizsgálati eredményeinek számbavétele, az egységesen kialakított jelentérendszer jelentették az egységesítést. Ezeknek kialakításában nagy szerepe volt az akkor 11 intézet legnagyobbikának: a Fővárosi Vegyészeti és Élelmiszervizsgáló Intézetnek.

A centralizálás igénye egyre inkább jelentkezett és a Magyar Élelmiszeripari Tudományos Egyesület VII. Tudományos Ülésszakán már konkrétan felmerült egy központi Minőség Felügyelő létrehozásának szükségessége (6).

Új szakaszt jelentett a G.B. 43/1969. sz. határozata a minőség biztosításáról, illetve fejlesztéséről, ennek érdekében rendszeres ellenőrzésről és az illetékes miniszter ágazati felelősségéről.

A mezőgazdaság- és élelmiszertermelés teljes vertikumának kifejlesztésére létrehozott Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium létrehozta a *hatósági élelmiszerellenőrző rendszert* az intézetek hálózatára építve, a 3171/1969. MT. sz. határozat alapján. Ennek az előadásnak a terjedelme nem engedi meg a vonatkozó jogszabályoknak az ismertetését, még tételeus felsorolásukat sem, ezek amúgyis közismertek. Ebben az időszakban gyorsütemű fejlődés következett be és ebben nem kis szerepe volt a központosított szakmai irányításnak. Ez a fejlődés számokban is lemérhető és a teljesség igénye nélkül, csupán ennek érzékeltetésére álljon itt néhány adat:

1970 – 1979 között 6 új intézet létesült és ezzel az intézetek száma 17-re nőtt, 4 új épület készült el meglevő intézetek elavult igényeknek nem megfelelő épületei helyett,

2 épületet teljesen rekonstruáltak. Ez a folyamat nem állt meg, jelenleg további három intézet új épületének tervezése, illetve felépítése van folyamatban.

Nyilvánvaló, hogy a létszám is ennek megfelelően nőtt, azonban ennél sokkal többet mondhat a vizsgált mintaszám, az ellenőrzés fejlődése:

	1970	1978
Vizsgált minták száma	61 790	294 777
Hatósági intézkedések száma	5 318	4 657
Elvégzett vizsgálatok száma		kb. 2 millió

A kifogásolt minták aránya 1971. évi 12,1%-ról 1978-ra 6,5%-ra csökkent. Hadd említsém meg itt az élelmiszerellenőrzés nagy alakjának, Balló Mátyásnak 1988-ban írott azt a megállapítását, hogy „a kifogásolás 18,5%-ra csökkent és ez alá aligha fog esni.”

Igaz, hogy – mint ezt mindnyájan tudjuk – a kifogásolt minták arányszámát több olyan tényező is befolyásolja, amelyek a tényleges minőségtől függetlenek (pl. szabványmódosítások, felmentések stb.), ezt a fenti adatok információértékénél figyelembe kell venni, de a tendencia egyértelmű. Erre enged következtetni a hatósági intézkedések számának csökkenése is.

A fejlődés tehát ígértes, az eredmények elismerésre méltóak és köszönet illeti mindazokat, akik ebben az időszakban – és az azt megelőzőekben is – fáradhatatlanul, az ügyért való lelkesedéssel és szenvedéllyel elterve, egymással is vitázva elveik és meggyőződésük érvényesítésére olyan sokat tettek a MÉM illetékes főosztályain, az ÉVIKI-ben, a KÉVI-ben, de mindenképpen a Hálózat intézeteiben.

Az eredmények és adatok mutatók és egy pillanatra érdemes volt elidőzni egy új szakasz, a hatodik öt éves terv küszöbén ezeknél. A múlt villanásszerű áttekintése nemcsak, sőt legkevésbé a fejlődési folyamatot, kronológiát volt hivatva ismertetni, hanem a tapasztalatok és következtetések leszűrését:

– a *hatósági élelmiszerellenőrzés egységes eljárása elengedhetetlen* és ebben az értelemben az élelmiszerellenőrző és vegyvizsgáló intézetek hálózata központi-szakmai irányítása a MÉM ágazati felelősségének körébe tartozik. Ebből következik az integráció szükségessége és ezen nem kizárólagosan a hálózati intézetek integrációját kell érteni. Egyidejűleg biztosítani kell a hatósági élelmiszerellenőrzés függetlenségét, amelyet a megyei tanács felügyelete is hivatva van biztosítani:

- az irányítás központosításával a rendelkezésre álló források koncentrálnak;
- a szellemi és anyagi kapacitások a centralizált irányítás következtében szuperponálódhatnak;
- a hatósági Hálózat bekapcsolható a minőség szabályozás körébe és a felhalmozódott információs ismeretanyag – éppen az integráció lehetősége folytán –

teljes körben felhasználható központilag meghatározott feladatokhoz, célok elérésére;

- a hálózati intézetek tevékenysége, eredményeik, tapasztalataik, felhasználhatók – éppen az imént említett preventivitásának és segítő jellegnek megfelelően – a termelés-, technológia-, gyártás- és gyártmányfejlesztésben.

Áttekintve az eredményeket és nehézségeket, levonva a következtetéseket, az eddigi tapasztalatokból kiindulva lehet és kell a fejlesztés irányait meghatározni, a hatodik ötéves tervre összeállítani a koncepciót.

Az egységsítés, centralizálás tapasztalatai, hiányosságok és eredmények

Az élelmiszerellenőrzés fő irányának meghatározása alapvető kérdés, koncepcionális probléma. A kérdés voltaképpen úgy merül fel, hogy élelmiszerfelügyeletre (food inspection), vagy élelmiszerellenőrzésre (food control) kell-e a hatósági élelmiszerellenőrzést alapozni, irányítani. Az előbbiekben igen vázlatosan, de célraorientáltan ismertetett eddigi fejlődés tapasztalatai, továbbá a külföldön, más államokban alkalmazott rendszerek és ennek az előadásnak az elején elmondottak egyaránt arra utalnak, hogy a hatósági élelmiszerellenőrzés fejlesztése az élelmiszerellenőrzés (food control) útján kell, hogy történjék. Abból az egyszerű tézisből kiindulva, hogy ha ipari termelésben a nyersanyag és egyéb anyagok minősége megfelel, továbbá a gyártási paraméterek előírászerű értékeit biztosítják, a késztermék szükségszerűen megfelel az előírásosnak, nyilvánvalóvá válik, hogy nem a késztermék ellenőrzésére kell minden erőt összpontosítani (food inspection), hanem az élelmiszerellenőrzésre (food control). Azonban az is nyilvánvaló, hogy ez semmiképpen sem jelentheti a késztermék ellenőrzés megszüntetését, hanem a két ellenőrzési rendszer összekapcsolását és az első, kezdti időszakban az élelmiszerellenőrzés oknyomozó jellegének a gyorsütemű továbbfejlesztését.

Az élelmiszerellenőrzés előbbiekben már hivatkozott szocialista tartalmát mérlegelve, az ipari és hatósági élelmiszerellenőrzés szinkronizálása járhatónak tűnt és tűnik, hiszen ellentétekről igen, de antagonisztikus ellentétekről nem lehet szó.

Tehát a termékcentrikus – tradicionális és ma már ókonzervatívnek nevezhető – szemlélet helyett az ipari, termelési szemlélet előbbiekben kifejtett megfontolásainak gyakorlati alkalmazására van szükség. Alapvető ebben a szemléletben az a tény, hogy ott kell az ellenőrzést koncentrálni, ahol a minőséget megtermelik, mert azt utólag a termékbe beleellenőrizni nem lehet. Nem véletlen, hogy exportra termelő üzemünket a vevő rendszeresen ellenőrizteti és az ellenőrzés során a késztermék vizsgálatára gyakorlatilag nem, vagy ritkán kerül sor, annál mélyebben és alaposabban a termelési folyamat műszaki és élelmezéségszégügyi ellenőrzésére.

Míndez a koncepcióváltás szükségességét indokolja, az *egységsítés* kibontakozását, bizonyos területeken a központosítást, az *egész Hálózat integrációját* a tradicionálisnál szignifikánsan szorosabban és intenzívebben. Itt már nem egyszerűen a Hálózat intézeteinek alkalomszerű, vagy egyes esetekre megtervezett együttműködéséről van szó, hanem azonos irányelvek, azonos módszerek alapján történő egységes eljárásban integrálódó közös működéscről, ami a hatékonyságnak, az eredményeknek nem egyszerű addícióját, hanem szuperponálását jelenti. Ebbe az integrálódásba az egész élelmiszerellenőrzés be fog kapcsolódni, különösen a célkitűzéseket, feladatokat és az eredmények összesítését és hasznosítását tekintve, megengedve, hogy ennek a beérése még időt igényel.

Magyarán szólva, annak a fejlesztési koncepciónak, a centralizáció, illetve a decentralizált ellenőrzés integrációja az alapja.

Ez nem mond ellent annak a „kettős irányításnak”, amelyeket a jelenleg fennálló jogszabályok körülhatárolnak a mezőgazdasági és élelmezésügyi miniszter

teljeskörű ágazati felelőssége és irányítása mellett. Ezt az Élelmiszer törvény fogalmazza meg és jól szabályozott felügyeleti, irányítási rendszer működik. Esetenként felmerülhetnek viták, de ezek egyáltalában nem jellemzőek. Tisztában kell lenni a hatósági élelmiszerellenőrzés jelenlegi helyzetének értékelése és fejlődési útjának kijelölése során azzal, hogy az ágazati felelősség és központi irányítás nem egy csatornán jut el a helyi szervekhez.

Jelen esetben egyik csatorna vezet az intézethez, a másik pedig a megyei szakigazgatási szervezhez. Alapvető ellentmondás tehát nincs és nem is lehet az élelmiszerellenőrzés feladatainak kijelölése, végrehajtása és számbavétele során ugyanis a fejlesztés koncepciójának kidolgozása, majd a végrehajtása során sem. Feltétlenül el kell mondani, hogy az eddigi tapasztalatok szerint ilyen nehézségeket, ellentmondásokat nem is találtunk, ha egyáltalában fel-felmerül ezzel kapcsolatos probléma, az egyedinek tekinthető. Kétségtelen azonban az is, hogy a követelmények egyeztetésére és központi meghatározására még nem tettünk meg mindent, de a tervek már így, ennek a követelménynek megfelelően készülnek és a teljeskörű információs rendszer kidolgozása folyik.

A feladatokat célraorientáltan adjuk ki és a jövőben feltétlenül át kell térni a mutatószámokra alapozott tervezésre, amelyek magukban foglalják az intézetek jellemzőit és ezzel bizonyítjuk a reális feladatokat, ellenőrzési követelményeket. Azt is tartalmazniuk kell a terveknek, ami nem közvetlenül napi ellenőrzési feladat, de a fejlesztéshez és fejlődéshez elengedhetetlen.

A már többször említett egységes eljárást a *mintavételben*, az ellenőrzésben, a vizsgálatokban és az értékelésben, az információk készítésének tartalmában és módjában kell megvalósítani. Az ellenőrzés fogalmának pontos körülhatárolására is szükség van, és ebben szerepet játszik a gyakoriság is. Azt is tisztázni kell ebben a fogalomkörben, hogy az ellenőrzés nem feltétlenül és nem mindig jár együtt késztermék mintavételével. A mintavétel problematikáját a hatósági élelmiszerellenőrzés területén meg kell oldani. A minta reprezentatív jellegét matematikai-statisztikai alapon biztosítani kell, ám a jelenleg alkalmazott mintavételi eljárások mintamennyiségének feldolgozására szánt szellemi és anyagi kapacitás nincs arányban az információ értékkel. Tehát közel azonos információ tartalmú hatósági mintavételi eljárás kidolgozása látszik szükségesnek.

Az *élelmiszeranalitikai, vizsgálati módszerek* egységes kezelése az egységes eljárás alapja. Természetesen, mint erre már utaltam, sokkal szélesebb körről van szó, mint a rutinvizsgálatok elvégzése, a módszerfejlesztés szoros, integráns része ennek a feladatnak mind az összetevők, mind az adalékanyagok, mind a szennyezők, legyeknek azok vegyi, vagy mikrobiológiai szennyezők, vizsgálati módszereit illetően is. Ez nem egyszerűen élelmiszerbiztonsági, hanem minőségi kérdés is, nemcsak jogszabály, hanem minősítés-elméleti kategória. Ugyanez vonatkozik, természetesen a dinamikus fejlődő érzékszervi analízis módszereinek fejlesztésére, illetve alkalmazására is. Ebben a gondolatkörben rendkívül lényeges, éppen az egységes eljárás biztosítására a vizsgálati, analitikai munka pontosságának és reprodukálhatóságának tanulmányozása a különböző körvizsgálatokkal. A megbízhatóság (reliability) és pontosság (exactitude) mérőszámait, ezek értékeit is fel kell mérni és ismerni kell. Az ugyancsak ebben a feladatkörben végzett szintfelmérések eredményeit a szabványosítás egyik legfontosabb alapjának lehet és kell tekinteni.

A fejlesztési koncepció fent vázolt főirányai mellett olyan formáinak tűnő és mégis lényegi eszközökre és intézkedésekre is gondolni kell, mint az egységes formanyomtatványok, naprakész üzemkataszter és így tovább, az ellenőrzés hatékonyságának és eredményességének növelésére. (Nem kevés panasz hangzik el az ellenőrzötték részéről különböző intézetek különböző formájú és ilyen módon tartalmú szakvéleményei miatt.)

Mindezek alapján kerülhet és kerül sor az *információk* elkészítésére, amely eszköz a minőségszabályozáshoz, minőségfejlesztéshez, a termelés és gazdasági optimum eléréséhez. Az egységes adatfeldolgozási rendszer alapja az egységes rendszerű, azonos tartalmú adatok gyűjtése, ezekből egységes jelentérendszer, tehát egységes adatszolgáltatás biztosítása, a teljeskörű információs rendszer kialakítása. Fel kell hívni a figyelmet a dezinformálás veszélyére, amelyet a túl sok, nem feltétlenül szükséges adat éppúgy okozhat, mint a túl kevés irányításhoz elégtelen adat.

A koncepcionális fejlesztésben fontos szerepet töltenek be a *profilintézetek*, amelyeket az országos hatósági élelmiszerellenőrzés pilléreinek lehet tekinteni.

Ezek a profilintézetek lehetővé teszik:

- az ellenőrzés gyakoriságának növelését egyes, jól körülírt, meghatározott területeken;
- a célraorientálást;
- az információk szuperponálását;
- az információ-visszacsatolás koncentrációját;
- a szaktanácsadást, minőségszabályozást, ebből adódóan a gyártás- és gyártmány-fejlesztést.

Központi kérdése a továbbfejlesztésnek, tehát a koncepciónak a *szakképzés és továbbképzés* központi irányítása és szervezése. A hálózati dolgozókkal szemben támasztott követelmények szakmai felkészültségüket, ipari ismereteiket, igazgatási tájékozottságukat, nyelvtudásukat illetően, növekedni fognak.

Az egységesség, a decentralizált szervezetek integrációja kollektív szellemet is igényel, amelyet elsősorban az *Igazgató Tanács* van hivatva biztosítani. A testületi szellem megerősítése a demokratikus centralizmus megvalósítását szolgálja. Az együttműködés, a közös erőfeszítések a feladatok ellátására nem zárja ki, hanem feltételezi az egészséges versenyszellemet és, ha szabad ilyen értelemben alkalmazni, a sportszerűséget. Az értékelési rendszer jelenlegi és továbbfejlesztendő formájában is ezt a sportszerű, egészséges, egymást támogató versenyszellemet van hivatva szolgálni. A versenyzés nem zárja ki az egymás segítségét, hadd utaljak itt a fair-play díjakra, amelyeket az év legsportszerűbb sportolói kapnak meg, olyanok, akik esetleg saját elsőségüket kockáztatva nyújtanak segítséget versenytársuknak.

Nem esett most szó a *radiológiai hálózat* munkájáról a Hálózaton belül, pedig jelentősége a Paksi Erőmű működése során növekedni fog.

Összefoglalva: A hatósági élelmiszerellenőrzés rálát a termelés és forgalmazás teljes spektrumára, áttekintést kap és ad korszerű szervezetben és rendszerben. Együttműködik az iparral mint hatósági intézmény vagy intézmények összessége. Cél: a minőségszabályozás, minőségbiztosítás, a termelési és gazdasági optimum elérése, a törvény betartása és betartatása a fogyasztó primer és szekunder védelme érdekében.

Közele és távolabbi feladatok

Az ellenőrző kapacitás extenzív fejlesztése a hatodik ötéves terv során nem várható, tehát csakis *intenzív fejlesztést* lehet célként kitűzni. Jelenleg a hálózati kapacitás mintegy 52 000 tételmintára = 300 000 minta = 2 millió vizsgálat elvégzésére alkalmas.

Feltétlenül szükséges tehát a kapacitások célszerű, ésszerű, a feladatoknak megfelelő elosztása. Jelentős különbségek vannak az intézetek személyi és anyagi feltételeiben, ez is indokolja az erőfő átcsoportosításának fontolóra vételét. Megfelelő szervezéssel és rendszerezéssel mintegy 65 000 tételmintára = 350 000 mintára = 2,5 millió vizsgálatra lehet a jelenlegi kapacitás teljesítőképességét növelni.

Ehhez a tervfeladatokat

- számított kapacitások,
- fogyasztói védelem – különös tekintettel az egészség rizikóra,
- az adott területen termelt élelmiszerek mennyisége,
- forgalmazott mennyisége,
- és a termelt élelmiszerek bonyolultsági foka szerint lesz ésszerű kiadni.

Az objektív feladat és munka elosztásának biztosítására gondoskodni kellene a szabványosításnál már több országban alkalmazott *prioritás számítás* bevezetéséről az ISO/STACO 483 adaptálása révén.

Mintavétel, vizsgálat, ellenőrzés gyors, pontos, reprodukálható módszereinek kifejlesztése és egységes bevezetése az intenzív fejlesztés elengedhetetlen, egyidejűleg a szabványosítás merev gátjainak feloldása – de nem fellazítása! – sokat lendíthet. Ehhez különös segítséget nyújt a kidolgozás alatt álló *Élelmiszervizsgálati Módszerkönyv*. Az ilyen módszerek tökéletesítéséhez, alkalmazásához, bevezetéséhez sok segítséget nyújthat, ha nemcsak az országon belül, hanem nemzetközi vonatkozásban is körvizsgálatokat szervezünk, amire jó példa a cukoripar és a Hálózat egy részének bekapcsolása a ICUMSA módszerfejlesztő körvizsgálati rendszerébe. Különösen nagy gondot kell fordítani ebben a témakörben az egészségrontó vagy veszélyeztető szennyezők vizsgálati módszereinek kidolgozására (nehézfémek, peszticidek, herbicidek stb.).

A *műszerek* az intenzív fejlesztésnek legkorszerűbb és igen hatásos eszközei lesznek. Az alaplámperezettség fogalmát és szintjét át kell értékelni, ezt az alaplámperezettséget biztosítani kell, a nagyműszerekre pedig a regionális elvet kell gyakorlatban alkalmazni.

Az *információs rendszer teljeskörűvé* fejlesztése a közeljövő feladata, ennek kidolgozása előrehaladott stádiumban van. A teljeskörűség fogalmának részletezésére itt nem térhetek ki, csupán arra szeretnék utalni, hogy ennek magában kell foglalnia mind az informatív, mind a represszív ellenőrzés eredményeit, tehát minden adat sokszempontú feldolgozását kell biztosítani információk nyerésére. Ehhez megfelelő gépi program szükséges, bár a számítógépes feldolgozás nem cél, csak eszköz az információ készítésében. Az adatbank kialakítása az adatok óriási halmazának hasznosítását fogja szolgálni.

Tovább kell fejleszteni és adott időpontban teljessé kell tenni a hatósági és az ipari információk közötti kapcsolatot, amelyeknek egyes motívumai már a minőségmutatók feldolgozásában, az adatok hasznosításában most is mutatkoznak.

Előadásomban sok kérdésre nem térhettem és nem is tértem ki. A Konferencia témái az egyes részkérdésekben kidolgozott megoldásokat ismertetik, amelyek az egésznek végrehajtását szolgálják: a korszerű, hatékony, eredményes hatósági élelmiszerellenőrzést.

IRODALOM

- (1) Vajda Ö.: Szabványosítás, 23, 331, 1971.
- (2) Vajda Ö.: Szabványosítás, 24, 135, 1972.
- (3) Telegdy Kováts L. et al.: A Fővárosi Élelmiszerellenőrző és Vegyvizsgáló Intézet Jubileumi Évkönyve, Budapest, Akadémia Nyomda, p. 207, 1974.
- (4) A földművelésügyi szakigazgatás története 1867–1948, Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1970.
- (5) Vajda Ö.: Magyar Kémikusok Lapja, 29, 486, 1974.
- (6) Fehér T.-né, Vajda Ö.: ÉVIKE, 13, 271, 1967.